

בס"ד, ה' חשוון התשפ"ז

בכורות כ"ח – מומי בכור, דיין שטעה ושכר לרואה מומים

שאלות:

1. בכור של רפאל נולד בו מום אחרי שנתו. כמה זמן מותר לו לקיימו?

זמן קיום בכור שנולד בו מום

- המשנה אמרה שבכור שנולד בו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו עד שנים עשר חודש, ואחרי שנתו, רשאי לקיימו שלושים יום.
- הגמרא מבררת איך להבין את המשנה: האם בכור שנולד בו מום בתוך שנתו מותר לקיימו עד שנתו ועוד שלושים יום אחריה, או שאלה שני מקרים נפרדים: מום בתוך שנתו, ואז מותר לקיימו רק עד שנים עשר חודש, ומום אחרי שנתו, ואז מותר לקיימו שלושים יום.
- הגמרא מנסה להוכיח מברייטא שאומרת שבזמנינו בכור שנולד בו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו עד שנים עשר חודש, ואחרי שנתו אפילו לא יום אחד, אבל כדי שהבעלים, כלומר הכהן, לא יפסיד, כי צריך זמן למצוא כהן ולתת לו את הבכור, רשאי לקיימו שלושים יום, ואחר כך שוחט אותו ומולח אותו שיחזיק מעמד עד שימצא כהן.
- אבל עדיין השאלה נשארה האם שלושים הימים האלה ניתנים רק למי שנולד בו מום אחרי שנתו, או גם למי שנולד בו קודם.
- בסוף הגמרא מוכיחה מברייטא שאומרת שבכור שנולד בו מום חמישה עשר יום לפני סוף שנתו משלימים לו חמישה עשר יום אחרי שנתו. מכאן שהשלושים יום נספרים מרגע שנולד המום: מי שנולד בו מום זמן רב לפני סוף שנתו רשאי לקיימו עד שנתו, ומי שנולד בו מום בשלושים הימים האחרונים של השנה או אחריה רשאי לקיימו שלושים יום מרגע המום. זה מסייע לרבי אלעזר, שאמר שנותנים לו שלושים יום משעה שנולד בו המום.
- לשון שנייה בדברי רבי אלעזר אומרת את הדעה השנייה, שהוא לומד מהפסוק "לִפְנֵי ד' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׁנָה בְּשָׁנָה ש"שנה בשנה" משמע שנה ועוד שנה, והימים שנחשבים כשנה הם שלושים יום. לכן בכור שנולד בו מום בתוך שנתו נותנים לו עוד שלושים יום אחרי שנתו.
- הגמרא מקשה מהברייטא שאמרה שבכור שנולד בו מום חמישה עשר יום לפני סוף שנתו משלימים לו חמישה עשר יום, כלומר משלימים אבל לא נותנים שלושים יום שלמים נוספים. וזו תיובתא, ודברי רבי אלעזר בלשון השנייה נדחים.

2. נועם שחט בכור ורק אחר כך הראה לחכם את מומו. האם מותר לאכול אותו?

שחיטת בכור לפני ראיית מומחה

- המשנה אומרת שהשוחט את הבכור ורק אחר כך מראה את מומו: רבי יהודה מתיב, ורבי מאיר אוסר בגלל שנשחט שלא על פי מומחה.
- רבה בר בר חנה וכן הברייטא אומרים שב"דוקין שבעין" (קרומים בעין, או מום בעפעפיים, רש"י בדף ט"ז) כולם מודים שאסור, כי הם משתנים אחרי המיתה, ולכן ייתכן שבחיים זה

היה מום עובר שלא פוסל את הבכור. המחלוקת היא רק במומים שבגוף, שלא משתנים: **רבי מאיר סובר** שגוזרים על מומים שבגוף בגלל דוקין שבעין, ו**רבי יהודה סובר** שלא גוזרים. **רב נחמן בר יצחק אומר** שזה מדויק גם מהמשנה שלנו כי מהלשון של **רבי מאיר** משמע שהוא אוסר משום קנס.

הגמרא **שואלת** אם כל הדוקין שבעין משתנים או רק חלקם, ומסבירה שההבדל הוא לגבי עדים שמעידים שהמום היה בבכור בחייו ולא השתנה: אם כולם משתנים, העדים שקרנים, ואם רק חלקם, סומכים עליהם ומתירים לדעת **רבי יהודה** שלא קונס. הגמרא **מוכיחה** ממה ש**רבי יאשיה** מאושא אמר **לרבה בר בר חנה** "בא ואראך דוקין שהן משתנים", ומכאן שיש דוקין שמשתנים ויש שלא.

3. דניאל שחט בכור על פי מי שלא היה מומחה, והבכור נאסר. מי משלם למי?

תשלום מי שהתיר בכור בלי להיות מומחה

- המשנה **אמרה** שמי שאינו מומחה וראה את הבכור ושחטו אותו על סמך פסיקתו, הבכור ייקבר והמתיר ישלם לכהן מביתו. הגמרא **שואלת** האם המשנה נשנתה בסתם **כרבי מאיר**, שקונס את השוחט ללא היתר מראש, ועונה שלא בהכרח, כי ייתכן שמדובר בדוקין שבעין, ושם כולם מודים שאסור.

הברייתא אומרת שאותו שהתיר משלם רבע מערך הבכור בבהמה דקה וחצי בגסה, בעיקרון התשלום הוא חצי, כי לא ברור שאי פעם היה נופל בבהמה מום, ואם ככה זה ספק אם הוא גרם נזק, וממון המוטל בספק חולקים. **רב פפא אמר** שבבהמה גסה הפסד הכהן מרובה, כי טרח בה הרבה. הגמרא **מקשה**: אם ככה, שהולכים לפי ההפסד, שישלם חצי מהערך גם בדקה! **ועונה שרב הונא בר מנחם אמר** בשם **רב אחא בר איקא** ש"גזירת מגדלי בהמה דקה נגעו בה": בהמה דקה קשה מאוד לגדל, והמתיר חסך מהכהן את הטירחא לגדל אותה עד שיפול בה מום, ולכן הוא משלם פחות. (פירוש ראשון ברש"י).

4. דיין טעה ופסק שדוד חייב כסף לאבי. האם הדיין ישלם את ההפסד מכיסו?

חייב דיין שטעה בדינו

- המשנה **אומרת** שדיין שזיכה את החייב, או חייב את הזכאי, טימא את הטהור או טיהר את הטמא, מה שעשה עשוי וישלם מביתו, ואם היה מומחה לבית דין (חכם שקיבל רשות מבית דין לדון) הוא פטור מלשלם, כי יש לו אישור לדון. הגמרא **שואלת** האם המשנה נשנתה בסתם **כרבי מאיר**, שמחייב גם על נזק שנגרם בעקיפין "דינא דגרמי"? **ועונה שרבי אילעא אמר** בשם **רב** שמדובר כשהדיין בעצמו עשה מעשה ביד, וזה לא נזק עקיף. הגמרא **מקשה**: שזה מובן בחייב את הזכאי, שלקח מהזכאי ונתן לחייב, אבל אם זיכה את החייב רק בכך שאמר לו שהוא פטור, הרי לא עשה מעשה ביד! **ועונה שרבינא אמר** שמדובר כשהיה למלווה משכון של הלווה, והדיין לקח אותו ונתן ללווה. וטימא את הטהור, כי אמר על פירות שהם טמאים ונגע בהם בשרץ כדי למנוע ספק שהם טמאים באמת, וטיהר את הטמא, כי אמר על פירות שהם טהורים וערבב אותם עם פירות

אחרים של השואל, ואחר כך התברר שהם טמאים והם טימאו גם את השאר.

משנה נוספת מביאה מעשה שכבר ראינו במסכת סנהדרין, בפרה שניטלה האם (הרחם) שלה, ורבי **טרפון** הורה שהיא טריפה, ובעקבות הוראתו האכילו אותה לכלבים. חכמים ביבנה התירו אותה, כי **תודוס הרופא** אמר שאין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריה של מצרים בלי שחותכים את הרחם שלה, כדי שלא תלד במקום אחר, וימשיכו לקנות את הפרות המשובחות ממצרים, והן ממשיכות לחיות. **רבי טרפון** אמר על עצמו "הלכה חמורך טרפון" (הפסדת את חמורך, כי תצטרך לשלם), ורבי **עקיבא** אמר לו שהוא מומחה לבית דין ולכן פטור.

הגמרא שואלת למה **רבי עקיבא** לא אמר שהוא פטור פשוט כי טעה בדבר משנה, והוראה כזו בטלה, כי גם השואל צריך לדעת את התשובה, ולכן מי שהאכיל את הפרה לכלבים הפסיד בעצמו. ועונה **שרבי עקיבא** אמר שני דברים: קודם כל טעה בדבר משנה, ועוד, גם אם טעה רק בשיקול הדעת, הוא מומחה לבית דין ופטור.

המשנה בסוף הדף אומרת שהנוטל שכר להיות רואה את הבכורות, אין שוחטים על פיו, כי הוא נוגע בדבר ורוצה להתיר בגלל הכסף, אלא אם כן היה מומחה. בתחילת דף כט המשנה מביאה דוגמה שאילא ביבנה היה מומחה וחסיד, וחכמים התירו לו ליטול ארבע איסרות (מטבעות) לדקה ושישה לגסה, בין אם פסק שהבכור תם ובין אם בעל מום.

הגמרא שואלת למה שכר הגסה גבוה, ועונה שטרחתה מרובה, כי צריך להשליך אותה לארץ ולכפות אותה בשביל לראות את המום. הגמרא שואלת למה מותר לו ליטול שכר גם על תם, ועונה שאחרת יחשדו בו שהתיר בעל מום בגלל השכר. הגמרא שואלת: גם אם ייטול שכר על תם, יחשדו בו שהוא לא מתיר אותו כדי לקבל שכר פעם נוספת! ועונה שחכמים התירו לו שכר רק פעם אחת לכל בכור, ולכן אין מקום לחשד.